

Bożena Szewczul

"La figura del superiore provinciale nel nuovo Codice di diritto canonico e nel diritto proprio della Congregazione dei Sacerdoti del Sacro Cuore di Gesù", Marek Stokłosa, Roma 2007 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 51/1-2, 258-262

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

iz problematyka ta jest żywo obecna w polskich badaniach, co świadczy o wrażliwości tematycznej polskich kanonistów.

Niestety w wykazie źródeł zabrakło wskazania „Katechizmu Kościoła Katolickiego” (s. 181). Także w bibliografii oraz w przypisach znalazły się pewne niejasności, niekonsekwencje czy braki dookreśleń, ale niektóre z nich autor stara się na swój sposób wyjaśnić (np. s. 186, 188, 189)

Dziwi także fakt, iż całość przypisów nie została zorganizowana w numeracji w ramach poszczególnych rozdziałów. Nie mniej jest to jeden z możliwych systemów. Natomiast zawartość treściowa przypisów jest ważnym dopowiedzeniem czy wręcz kontynuacją narracji badawczej.

Każdy czytelnik, a zwłaszcza kanonista otrzymał w prezentowanym studium w miarę kompleksowe opracowanie jednego z ważnych zagadnień współczesnej legislacji kanonicznej, tj. kwestia poczytalności. Stanowi ono dobry przykład wielopłaszczyznowego pochylenia się nad nie tylko interesującym naukowo, ale przed wszystkim ważnym zagadnieniem kanonicznym w sferze praktyki kanonicznej. Z zakresie kanonistyki trudno bowiem jednoznacznie oddzielić realia praktyczne i teoretyczne. W pracy proporcjonalnie wybrzmiewają elementy nauczania filozoficznego, teologicznego i prawniczego, zwłaszcza z odwołaniem do kodeksów z 1917 i 1983 oraz 1990 roku. Sam autor zaś jest świadomy, iż nie wykorzystał przesłania Kodeksu dla Kościołów Wschodnich (s. 184).

Przedstawiona analiza problemu poczytalności w prawodawstwie kanonicznym jest ważnym pochyleniem się nad elementem iuriprudentia kanonistyki. Problem ten jest realnym i występuje w samej legislacji oraz praktyce sądowniczej. Zatem jego interpretacja jest szczególnie ważna w samym orzecznictwie.

Bp Andrzej F. Dziuba

Marek Stokłosa, *La figura del superiore provinciale nel nuovo Codice di Diritto Canonico e nel diritto proprio della Congregazione dei Sacerdoti del Sacro Cuore di Gesù*, Studia Dehoniana 48, Roma 2007, ss. 515.

Recenzowana publikacja jest dysertacją doktorską napisaną na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie pod kierunkiem ks. Prof. Dominga Javier Andrés Gutierrez.

Motywym skłaniającym Autora, kapłana przynależącego do Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusa, zatrudnionego obecnie na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie,

do podjęcia tematyki związanej z osobą przełożonego prowincjalnego było decydujące znaczenie tego rodzaju przełożonego w wykonywaniu władzy w wyżej wymienionym Zgromadzeniu. W związku z tym, że po wejściu w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. nie powstało w Zgromadzeniu Księży Najświętszego Serca Jezusa żadne całościowe studium dotyczące osoby przełożonego prowincjalnego, autorowi wydawało się korzystnym poświęcenie dysertacji doktorskiej tej kategorii przełożonym i opracowanie tym samym swego rodzaju podręcznika służącego pomocą wspomnianym przełożonym w wykonywaniu władzy przyznanej im przez prawo powszechne i własne instytutu.

Przełożony prowincjalny, zgodnie z kan. 620 KPK/1983 zaliczany jest do kategorii przełożonych wyższych i sprawuje władzę nad bezpośrednią częścią instytutu nazywaną najczęściej prowincją (kan. 621 KPK/1983). Poza tym zgodnie z KPK/1983 przełożonemu wyższemu instytutu kleryckiego będącego na prawie papieskim przyznaje się szereg praw, także z tego tytułu, iż według kan. 134 § 1 jest on ordynariuszem posiadającym odpowiednio szersze uprawnienia. Przełożony prowincjalny jako przełożony wyższy wykonuje swą władzę zgodnie z prawem powszechnym i własnym instytutu. Władza ta nie jest władzą nieograniczoną. Zadaniem prawa własnego jest jasne określenie kompetencji zarówno przełożonego prowincjalnego jak i przełożonego najwyższego stojącego na czele całego instytutu, zaliczanego również do kategorii przełożonych wyższych (kan. 620 KPK/1983), a także innych organów sprawujących władzę w instytucie. Zakres władzy przełożonego prowincjalnego będzie zależał w dużej mierze od charakteru każdego instytutu tj. od stopnia jego zdecentralizowania.

Prezentowana pozycja książkowa składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych *wykazem skrótów* (s. 3-4) i *wprowadzeniem* (s. 5-9). Całość zamyka *zakończenie ogólne* (s. 465-469) dla odróżnienia od zakończeń czy wniosków finalizujących każdy rozdział, oraz *bibliografia* (s. 471-510), i *spis treści* (s. 511-515).

W rozdziale pierwszym poświęconym głównie zagadnieniu ustanowienia urzędu przełożonego prowincjalnego, autor przedstawił uprzednio kwestię podziału instytutu na prowincje i części zbliżone do prowincji, zwane wiceprowincjami, quasi-prowincjami, regionami itp. dochodząc do wniosku, że utworzenie ich w poszczególnych instytutach spowodowane jest wzrostem liczby członków, domów, a także potrzebą właściwego zarządzania instytutem i prowadzenia działalności w ramach misji realizowanej w Kościele przez instytut. Autor zaznaczył jednocześnie, że przed erekcją poszczególnych prowincji zakonnych, czy części z nimi zrównanych najczęściej zostają one ukonstytuowane jako struktury określane często mianem dystryktów, komisariatów, delegacji itp. pozostających w zależności od najwyższego przełożonego lub od odpowiedniego przełożonego wyższego. Zakonnicy zarządzający wspomnianymi strukturami nie są zaliczani do prze-

łożonych wyższych. Przy czym omówione zostały także warunki konieczne dla erygowania prowincji, ustalone prawem powszechnym i własnym instytutu.

W rozdziale tym ukazano również problemy przed którymi stają obecnie instytuty charakteryzujące się spadkiem liczby powołań i borykające się tym samym z trudnością utrzymania erygowanych wcześniej dużych prowincji i prowadzonych dzieł apostołskich. Trudności te przyczyniają się zazwyczaj do stopniowego znoszenia domów zakonnych, a w konsekwencji zniesienia albo łączenia prowincji, bądź skłaniają do poszukiwania nowych struktur i rozwiązań adekwatnych do sytuacji danego instytutu.

W drugiej części rozdziału pierwszego autor wnikliwie omówił warunki wymagane przez prawo powszechne i własne Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusa od kandydatów na urząd przełożonego prowincjalnego. Następnie ukazał dwie formy ustanawiania tychże przełożonych tj. nominację poprzedzoną wcześniejszą odpowiednią konsultacją oraz wybór dokonany przez członków prowincji wymagający zatwierdzenia ze strony najwyższego przełożonego instytutu.

W końcowej części rozdziału przedstawione zostały kwestie związane z czasem trwania urzędu przełożonego prowincjalnego oraz przyczyny utraty tego urzędu przewidziane przez prawo powszechne.

Rozdział drugi recenzowanej publikacji został poświęcony roli rady przełożonego prowincjalnego, którą powinien on posiadać i korzystać z jej pomocy podczas sprawowania urzędu (kan. 627 § 1 KPK/1983). Na przykładzie prawa własnego Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusa, autor ukazał procedurę samego ustanowienia rady prowincjalnej, jej strukturę, kompetencje, zasady i tryb działania, wzajemne relacje między przełożonym a jego radą. Zwrócił uwagę na formę działalności rady polegającą na tym, że niektóre akty prawne, które przełożony zamierza podjąć, wymagają – zgodnie z przepisami prawa powszechnego i własnego – uprzedniej zgody lub konsultacji członków rady. W jednym z paragrafów omawianego rozdziału, autor podał listę aktów prawnych przewidzianych przez prawo powszechne i prawo własne Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusa, wymagających przed ich podjęciem zgody lub wyrażenia opinii członków rady przełożonego prowincjalnego. Przy tej okazji ks. M. Stokłosa podjął trud sprecyzowania terminów *zgody* oraz *głosu doradczego* członków rady, a także opisu sposobów wyrażania tych dwóch aktów.

Na uwagę w recenzowanej pozycji zasługują wyjaśnienia autora dotyczące kwestii wzajemnej relacji między przełożonym, a jego radą co do ewentualnego zaliczenia przełożonego do zespołu rady z prawem głosu. Zagadnienie to wciąż jest podejmowane w literaturze kanonistycznej i opinie kanonistów nadal są podzielone. Niektórzy z nich, opierając się na wnioskach Papieskiej Komisji do Spraw Autentycznej Interpretacji Kodeksu Prawa Kanonicznego, odrzucają tezę przyzna-

jącą przełożonemu prawo czynnego udziału w głosowaniu, gdy prawo wymaga najpierw zgody rady w celu ważnego podjęcia aktu prawnego. Inni natomiast uważają, że przełożony wchodzi w skład rady, a zatem posiada prawo głosu i, w przypadku równości głosów rozstrzyga sprawę swoim głosem. Za ostatnią opinią, zdaniem jej zwolenników, przemawia tradycja poszczególnych instytutów, ukazująca przełożonego jako członka rady z prawem głosu. W dalszej części rozdziału autor podał możliwości rozwiązania problemu przyznania przełożonemu prawa głosu w radzie.

W rozdziale trzecim autor zapoznał czytelnika z kompetencjami przełożonego prowincjalnego jako przełożonego wyższego, przewidzianymi przez prawo powszechne i prawo własne Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusa, zaznaczając jednocześnie, że trudnym byłoby do zrealizowania zamiar sporządzenia wyczerpującej listy tychże uprawnień i obowiązków, gdyż życie codzienne pojedynczych zakonników jak i całych wspólnot, a także zróżnicowana działalność poszczególnych prowincji dostarcza często sytuacji wymagających takich interwencji przełożonego, które nie zostały ujęte przez prawo powszechne, czy własne instytutu, ani zwyczaję prowincji czy instytutu. Stąd autor ograniczył się do ukazania tylko istotnych obowiązków przełożonego.

Analiza przedmiotowa ważniejszych kompetencji przełożonego prowincjalnego dokonana przez autora została podzielona na cztery sektory.

Pierwszy z nich obejmuje obowiązek przyjmowania kandydatów i formacji członków, poczynając od duszpasterstwa powołań, przyjęcia do nowicjatu, formacji w nowicjacie, dopuszczenia do pierwszej profesji, formacji w okresie tzw. junioratu, dopuszczenia do ślubów wieczystych, święceń oraz formacji stałej.

Drugi sektor dotyczy struktury prowincji i działalności apostolskiej członków. Zwrócono tu uwagę na kompetencje przełożonego prowincjalnego związane z erekcją domów zakonnych, prowincji, podejmowania dzieł apostolskich powierzanych przez biskupów diecezjalnych lub inne instytucje kościelne zarówno całej prowincji, poszczególnym wspólnotom zakonnym jak i pojedynczym zakonnikom. W tej części rozdziału została także szeroko omówiona kwestia powierzania podwładnym urzędów i funkcji wewnątrzprowincjalnych oraz dokonywanie zmian personalnych, a także zagadnienie wizytacji kanonicznej.

Trzecim sektorem zostały objęte kompetencje przełożonego prowincjalnego w zwyczajnym i nadzwyczajnym administrowaniu dobrami materialnymi zakonników i całej prowincji. Poruszono tu problem wzajemnych relacji między przełożonym prowincjalnym, a ekonomem prowincjalnym oraz roli prowincjalnej komisji ekonomicznej.

Czwarty sektor dotyczy regulacji prawnej nieobecności zakonnika w domu zakonnym oraz kompetencji przełożonego prowincjalnego przy wyłączeniu zakonników z instytutu. Autor w sposób wyczerpujący ukazał uprawnienia przełożonego

provincialnego w przypadku przedłużającego się pobytu członka instytutu poza domem zakonnym oraz uprawnienia związane z udzieleniem eksklaustracji, przejściem zakonnika do innego instytutu zakonnego lub świeckiego czy stowarzyszenia życia apostołskiego, prawnym opuszczeniem instytutu przez zakonnika oraz jego ewentualnym wydaleniem z instytutu. Nawet została sporządzona lista aktów prawnych leżących w gestii przełożonego provincialnego w tak delikatnej materii jaką stanowi wyłączenie zakonników z instytutu. Przy tej okazji jasno zostało ukazane ograniczenie władzy przełożonego provincialnego w tych sytuacjach, gdy większość aktów związanych z wyłączeniem zakonnika z instytutu należy do przełożonego najwyższego, biskupa diecezjalnego czy Stolicy Apostolskiej.

Przedmiotem rozdziału czwartego jest władza przełożonego provincialnego jako ordynariusza w wypełnianiu jego funkcji ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Dużo miejsca w recenzowanej publikacji poświęcono również wypełnianiu przez przełożonego provincialnego funkcji nauczania i uświęcania w stosunku do swych podwładnych.

W zakończeniu publikacji autor dochodzi do przekonania, że Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusa jest instytutem zdecentralizowanym, o czym świadczy przyznanie przełożonym provincialnym szerokiej autonomii w zarządzaniu prowincjami przy równoczesnym przyznaniu najwyższemu przełożonemu niewielkiego zakresu kompetencji i interwencji. Kompetencje te zostały wyliczone w jednym z rozdziałów książki.

Celem podjętego przez autora studium było nie tylko jasne ukazanie kompetencji przełożonego provincialnego jako przełożonego wyższego, przewidzianych przez prawo powszechne i prawo własne Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusa, ale także zwrócenie uwagi na trudności, które ten przełożony może napotykać w podejmowaniu konkretnych aktów prawnych. Dlatego też autor przedstawił propozycje rozwiązań dostrzeganych problemów i zwrócił uwagę na luki prawne w ustawodawstwie Zgromadzenia jak również niektóre kwestie sporne wynikające z nieprecyzyjnego sformułowania norm prawa własnego.

Konkludując należy podkreślić, że publikacja ks. Marka Stokłosy z pewnością okaże się pomocną w zarządzaniu prowincjami Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusa oraz sprowokuje do podjęcia kolejnych badań w zakresie zarządzania w tym instytucie. Wydaje się, że może ona okazać się przydatną także innym instytutom, a zwłaszcza ich przełożonym wyższym w rozstrzygnięciu niektórych kwestii związanych z pełnieniem przez nich urzędu, chociażby ze względu na obszerne omówienie przez autora wielu zagadnień dotyczących osoby przełożonego wyższego w oparciu o normy prawa powszechnego.

Bożena Szewczul